

SKÚSENOSTI POZEMKOVÉHO SPOLOČENSTVA BÝVALÝCH URBARIALISTOV VÝCHODNÁ S OBHOSPODAROVANÍM A OCHRANOU LESOV V TANAP-E

Milan Koreň

Pozemkové spoločenstvo Bývalí urbarialisti (PSBU) obce Východná vzniklo zápisom do pozemkových spoločenstiev dňa 29. 12. 1993 podľa zákona č. 187/93, zákona č. 330/91 Zb. a zákona č. 219/91 Zb., ktorým sa zmenil a doplnil zákon č. 105/90 Zb. Podľa zákona č. 181/1995 Z. z. o pozemkových spoločenstvách ho následne zapísali do príslušného registra na Obvodnom úrade v Liptovskom Hrádku a zaregistrovali na Okresnom úrade ŽO v Liptovskom Mikuláši. Rozhodnutím Okresného úradu OPPLH v Liptovskom Mikuláši ho zaevidovali v registri pozemkových spoločenstiev s právnou subjektivitou.

Svoju činnosť uskutočňuje na pozemkoch, ktoré vlastní vyše 850 podielnikov s vyše 650 tisíc podielmi (čiasťkami). Najvyšším orgánom PSBU je valné zhromaždenie, ktoré rozhoduje o jeho všetkých závažných a organizačných záležitostiach. Výkonným štatutárnym orgánom spoločenstva je deväťčlenný výbor, ktorý riadi činnosť PSBU medzi zasadnutiami valného zhromaždenia a rozhoduje o veciach, ktoré vyplývajú zo stanov a záverov valného zhromaždenia. Za výbor navonok koná predseda spoločenstva. Všetku činnosť kontroluje trojčlenná dozorná rada. Všetky orgány, vrátane predsedu volí valné zhromaždenie na funkčné obdobie štyroch rokov.

PSBU Východná obhospodaruje v súčasnosti vyše 4 400 hektárov pozemkov. Takmer 90 % tejto výmery (3 970 hektárov) sú lesné pozemky, zvyšok tvoria prevažne trvalé trávne porasty, ktoré využíva spoločnosť s ručením obmedzeným (Spolchov, s. r. o.) založená zakladateľskou listinou 24. 4. 1996 na základe rozhodnutia valného zhromaždenia PSBU a zápisu v obchodnom registri Krajského úradu v Žiline. Táto spoločnosť sa zaoberá hlavne poľnohospodárskou prvovýrobou, chovom oviec a službami, ktoré s tým súvisia. Každoročne sa stará o vyše 500 bahníc, niekoľko jariek a plemenných baranov. Jediným spoločníkom Spolchov-u, s. r. o. je PSBU Východná. Jej založením sa v podstate nadviazalo na tradície pred roka 1958, kedy bývalí urbarialisti vo Východnej mali dve spoločnosti – lesnú a pasienkovú.

Územná diferenciácia a štruktúra lesných pozemkov

Lesné pozemky PSBU Východná sú súčasťou štyroch LHC vo dvoch krajoch, dvoch okresoch a štyroch katastrálnych územiach (tab. 1). Väčšina z nich sa nachádza v pomerne veľkej vzdialenosti od obce Východná, čo sťažuje a zdražuje ich využívanie.

Štruktúra lesných pozemkov je v tabuľke 2. Vyplýva z nej, že na lesné pozemky s lesnými porastami pripadá len 84 % (v LHC Račkova a Vysoké Tatry len 80 % výmery). Zvyšok predstavujú najmä vysokohorské pozemky alpskeho stupňa (19 %) a nepatrná časť (1 %) slúži pre špecifické, turistické a poľovnícke účely. V týchto LHC, ktoré sú súčasťou TANAPu je zároveň veľmi vysoká výmera starých (120 až vyše 150-ročných) porastov zaradených prevažne do kategórie ochranných lesov (obr. 1) s nízkymi priemernými zásobami dreva na 1 hektár (obr. 2) a vysokým objemom ležaniny (obr. 3).

Súčasná štruktúra lesných porastov je výsledkom viacistoročného vývoja s tromi zlomovými obdobiami:

- pustošením lesov nadmernou ťažbou po zrušení poddanstva v roku 1848 a následným využívaním rozsiahlych holorubov pre pastvu hospodárskych zvierat,
- rozšírením výmery lesov po vylúčení pastvy a holorubného hospodárskeho spôsobu po vzniku TANAPu v roku 1949,
- deštrukciou lesov veternou kalamitou v novembri 2004, najmä však nevídaným premnožením podkôrneho hmyzu v ostatných rokoch.

Tabuľka 1 Územná diferenciácia lesných pozemkov (výmera v ha) PSBU Východná podľa LHC, krajov, okresov a k.ú.

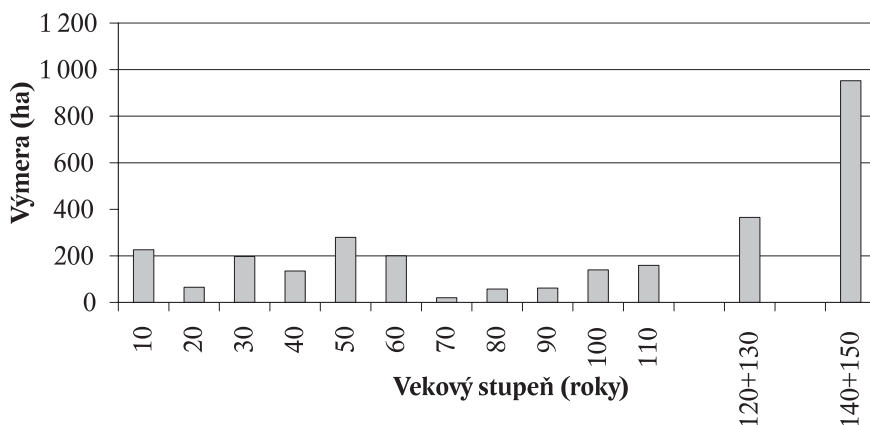
Kraj Okres K.ú.	Žilina			Prešov	Spolu
	Lipt. Mikuláš			Poprad	
	Kráľ. Lehota	Východná	Pribylina	Štrbské Pleso	
	výmera v ha				
LHC Kraľ. Lehota ¹⁾	104,21				104,21
LHC Biely Váh ¹⁾		239,61			239,61
LHC Račkova ²⁾			1333,31		1512,61
LHC Vysoké Tatry ²⁾		179,30	1291,05		2113,40
				822,35	
Spolu	104,21	418,91	2624,36	822,35	3969,83

¹⁾ Podľa LHP 2004–2013, ²⁾ podľa LHP 2007–2016.

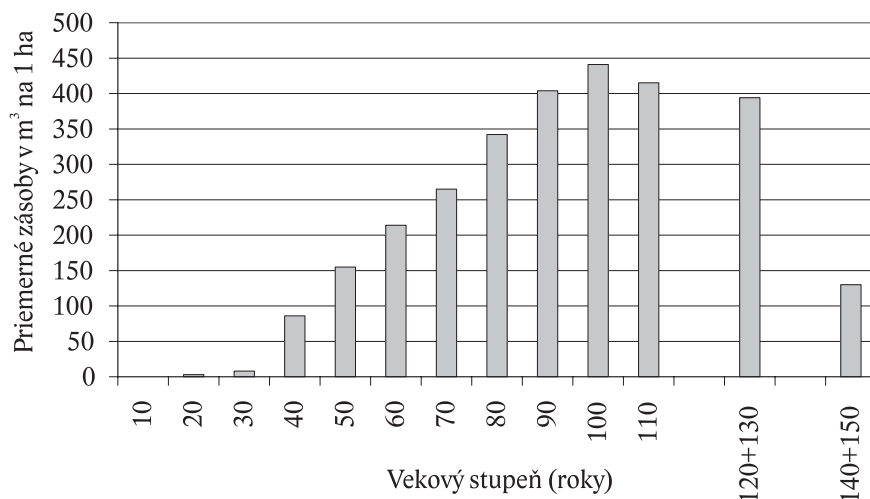
Tabuľka 2 Štruktúra lesných pozemkov PSBÚ Východná podľa LHC

LHC	Kráľ. Lehota ¹⁾	Biely Váh ¹⁾	Račkova ²⁾	Vysoké Tatry ²⁾	Spolu
Porasty	103,28	231,37	1203,4	1803,51	3 341,56
Cesty	—	3,75	1,74	1,74	7,23
Sklady	—	0,89	1,83	1,37	4,09
Špec. fun.	—	1,21	1,43	24,92	27,56
Produkt.	—	1,89	0,44	0,23	2,56
Neúrodné	—	0,33	2,37	9,25	11,95
Vysokohor.	—	—	301,36	272,12	573,48
Iné	0,93	0,14	0,04	0,26	1,37
Bez HÚL	—	0,03	—	—	0,03
Spolu	104,21	239,61	1 512,61	2 113,4	3 969,83

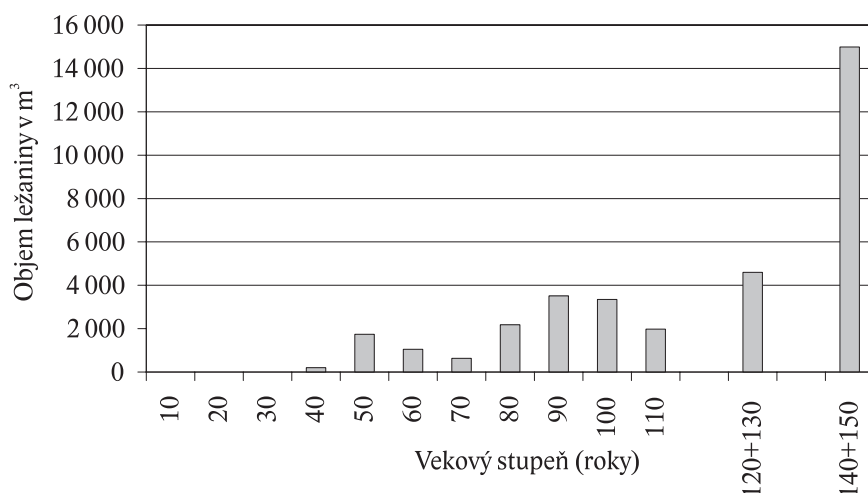
¹⁾ Podľa LHP 2004–2013, ²⁾ podľa LHP 2007–2016.

Obrázok 1 Výmera lesných porastov podľa vekových stupňov v LHC Račkova a Vysoké Tatry

Obrázok 2 Priemerné hektárové zásoby dreva podľa vekových stupňov v LHC Račkova a Vysoké Tatry

Obrázok 3 Objem ležaniny podľa vekových stupňov v LHC Račkova a Vysoké Tatry

História nadobúdania a využívania pozemkov

Počiatočný, kmeňový majetok východnianskych urbarialistov, ktorý im ako bývalým poddaným liptovsko-hrádockého panstva vyčlenil erár pri komasácii v roku 1867 predstavoval len niečo cez 200 hektárov lesov a zhruba 400 hektárov lúk a pasienkov, ktoré sa nachádzali v bezprostrednej blízkosti obce (Rígel, Zámčisko, Bereky, Grúň). Vo Východnej bolo vtedy 420 domov s takmer 1 800 obyvateľmi. V ťažkej dobe, keď sa z poddanského stavu museli draho vykúpiť (jednu sésiu ohodnotili vtedy na 367 rýnskych zlatých), kúpili ešte v rokoch 1875–1880 lesy a pasienky v Trsteníku, les Belá, Dúbravy, lesy a hole na ľavej strane v Kamenistej doline a Hlinej s výmerou okolo 3 900 k. j. od spoločnosti Holzindustria, obchod s drevom Miko a i. so sídlom v Ondrášovej (pôvodne patrili Pongráčovskému ondrášovskému komposesorátu). Neskôr odkúpili lesy a pasienky od urbarialistov z Važca na Ramžovej a pod Jamským plesom, a napokon, v roku 1942 lesy a pasienky na Suchých vrškoch poniže Svarína od občanov Kráľovej Lehoty.

Tatranské doliny a stráne v období týchto kúpno-predajných transakcií boli porastené lesmi len v najmenej prístupných častiach. Pozoruhodné autentické svedectvo o tom zanechal napr. učiteľ, spisovateľ a publicista Rehor Uram Podtatranský (1846–1924) z Lipt. Sv. Mikuláša, ktorý napísal (URAM-PODTATRANSKÝ 1907):

Donedávna bolo bohatstvo Liptova bolo uložené v lesoch. Tie však rýchlo miznú. Keď panština a poddanstvo prestalo, bohatí majitelia začali majetkovo upadať a začali predávať svoje lesy na pni. Tzv. drevokupci, väčšinou z vyvoleného národa sa pustili do ťažby a drevo odvážali dolu Váhom na Dolniaky. Neťažili rozumne. Vo vidine zbohatnutia prikázali vyrábať aj mladé porasty. Holoruby nemal kto zalesniť. Odkúpitelia neboli k tomu zaviazaní a majitelia nemali na to prostriedky. Dažde začali zmývať obnaženú pôdu a na jej povrchu sa obnažovali kamene. Je pravdou, že Liptáci mali pri rúbaní zárobky, a to nielen v lete ale aj v zime, pretože v neschodnom teréne bolo jednoduchšie odvážať drevo na snehu, ktorý vyplnil nerovnosti terénu. Pri Váhu vyrástlo veľa skladov – pltísk, na ktorých zbíjali plte. Železničná trať po roku 1871 síce napomohla k zvýšeniu životnej úrovne severného Slovenska, avšak dôsledkom jej konkurencie prišli mnohí povozníci o prácu. Do roku 1907 počet koní v Liptove klesol o polovicu. Namiesto koní začali chovať viac rožného statku. Viaceré obce ako pasienky odkúpili rúbaniská a brali do prenájmu hôlne pasienky, na ktorých pásli stáda oviec. Zvýšila sa výroba a obchod s bryndzou. Spracovatelia syra vyviezli vtedy ročne toľko bryndze, ako predtým za desať rokov.

Medzi tými, ktorí sa pustili do gazdovania prostredníctvom chovu hospodárskych zvierat boli aj Východňania. Inú možnosť obživy vlastne ani nemali, pretože roľníčenie na málo úrodných pôdach ich nestačilo užiť. Kúpou nadobudnuté, z veľkej časti odlesnené tatranské pozemky a hole mali pritom poskytovať dostatočnú záruku pre pastvu hovädzieho dobytku a oviec, ktorých stáda v polovici 19. storočia dramaticky poklesli (tab. 4).

Tabuľka 4 Počet súkromne chovaných oviec v obci Východná v minulosti (podľa RATKOŠA 1972)

Rok	1702	1721	1728	1882	1939	1950
Počet oviec	1 285	1 305	1 453	783	1 242	1 074

Šesťdesiat rokov platil pre obhospodarovanie a spravovanie lesov bývalými urbarialistami zák. čl. XIX/1898. Bývalí urbarialisti z Východnej si preto nikdy nedovolili zasiahnuť do tzv. „brannej hory“. Po nadobudnutí zákona SNR č. 23/1958 Zb. o zrušení lesných spoločenstiev bývalých urbarialistov, prevzala lesný majetok urbarialistov obce Východná s celkovou výmerou takmer 1 800 hektárov na základe zápisnice z 21. 8. 1958 Krajská správa lesov v Žiline prostredníctvom lesného závodu v Liptovskom Hrádku a majetok s výmerou vyše 500 hektárov, na základe zápisnice z 1. 9. 1958 Správa TANAPu v Tatranskej Lomnici.

V zápisnici z odovzdávania majetku Správe TANAPu, zástupca preberajúcej organizácie požadoval uhradiť 72 400 Kčs (48 800 Kčs za odbornú správu lesov v rokoch 1954–1958 a vyše 23 tisíc Kčs za zalesňovacie práce v roku 1958). Zástupcovia zrušeného spoločenstva sa bránili tvrdením, že od začiatku platnosti LHP na roky 1950–1961 v tomto území neuskutočňovali žiadny výrub stromov, teda nemali z neho ani žiadne príjmy, na čo sústavne upozorňovali v odvolaniach na platobné výmery.

Pastva na odčlenených pozemkoch PSBU Východná definitívne zanikla v roku 1958 po zriadení rozsiahlej prírodnej rezervácie Podbanské s celkovou výmerou vyše 8 tisíc hektárov, z ktorej na porastovú plochu pripadalo 65 %. Na bývalé pasienky, lúčne enklávy a košariská na Podbanskom, v Kamenistej a Tichej doline sa zákonite začal vracaf les. Ostatné pasienky mali pôvodní majitelia odovzdať do užívania JRD Východná, ktoré v roku 1958 práve vzniklo. Po delimitáciách pôdneho fondu v rokoch 1961 a 1962 ich však všetky neprevzalo, pretože väčšiu časť z nich previedli do LPF a odovzdali do užívania Správe TANAPu.

Problémy s obhospodovaním a využívaním lesných pozemkov v TANAPe

Na základe zákona č. 229/1991 Zb. vrátila Správa TANAPu lesné pozemky s celkovou výmerou 2 551 ha do užívania pôvodných vlastníkov písomnou dohodou z 27. 2. 1992 (v teréne sa prakticky vyčleňovali ešte v roku 2003). V tom istom roku vyhláškou SKŽP č. 166/1991 Zb. o štátnych prírodných rezerváciách a chránených náleziskách v TANAP vznikli aj na pozemkoch PSBU Východná tri štátne prírodné rezervácie (tab. 5).

Tabuľka 5 Výmery, podiel kategórií lesov a podiel lesných pozemkov navrhnutých na samovývoj v štátnych prírodných rezerváciách z roku 1991

ŠPR	Celková výmera	Lesy ochranné		Lesy osobitného určenia		Z toho ponechať na samovývoj	
	ha	ha	%	ha	%	ha	%
Tichá dolina	4 971,4	4 525,1	91	446,4	9	746,8	15
Važecká dolina	868,9	868,9	100	0	0	65,8	8
Furkotská dolina	600,5	600,5	100	0	0	113,8	19
Spolu	6 440,8	5 994,5	93	446,4	7	926,4	14

Počiatočnú eufóriu vyvolanú vidinou navrátenia rozsiahlych lesných pozemkov za účelom riadneho hospodárskeho využívania lesov schladil zákon č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny s bezprecedentnými obmedzeniami vo využívaní územia. Bývalé štátne prírodné rezervácie preradil do kategórie národných prírodných rezervácií a „z večera na ráno“, bez objektívneho zhodnotenia zásad starostlivosti o tieto chránené územia v minulosti a súhlasu ich vlastníkov, na všetky uvalil najvyšší, tzv. bezzásahový 5. stupeň ochrany prírody. V porovnaní s návrhom z roku 1991 tým v nových NPR Tichá, Važecká a Furkotská dolina výmera lesných porastov zákonom určených na „samovývoj“ vzrástla o 86 % (o vyše 6 500 hektárov). Dotklo sa to aj okolo 1 500 hektárov lesných porastov PSBU Východná (tab. 6).

Hoci „výnimkové konanie“ oberalo predstavenstvo PSBU o čas a spomaľovalo jeho úsilie v starostlivosti o lesy, s jeho výsledkami bolo spočiatku spokojné, pretože orgány štátnej ochrany prírody v tomto období ešte bez prieťahov, najmä s prihliadnutím na Program starostlivosti o TANAP do roku 2000 z roku 1991 (tab. 7), ako aj na predpisy platného LHP, udeľovali výnimky zo zákona pri všetkých druhoch lesohospodárskych zásahov. Vo všetkých NPR povolili spracovať kalamitné drevo a lesné porasty obnovovať tradičným spôsobom zo zdrojov stanovištno a provenienčne vhodných sadeníc lesných drevín.

Tabuľka 6 Podiel lesných pozemkov PSBU Východná zahrnutých do národných prírodných rezervácií v LHC Vysoké Tatry podľa stavu 5 31. 2. 2006

NPR		Lesy osobitného určenia	Ochranné lesy	Ostatné lesné pozemky	Spolu
Tichá dolina (4 971 ha)	ha	183,7	966,5	125,0	1275,2
	% 1	8,7	45,7	5,9	60,3
	% 2	3,8	20,2	2,6	26,6
	% 3	4,6	24,4	3,1	32,1
Važecká dolina (869 ha)	ha	5,0	254,6	—	259,6
	% 1	0,2	12,0	—	12,3
	% 2	0,6	29,3	—	29,9
	% 3	0,1	6,4	—	6,5
Furkotská dolina (601 ha)	ha	—	88,1	7,3	95,4
	% 1	—	4,2	0,3	4,5
	% 2	—	14,7	1,2	15,9
	% 3	—	2,2	0,2	2,4
Spolu (6 261 ha)	ha	188,7	1 309,2	132,3	1 630,1
	% 1	8,9	61,9	6,3	77,1
	% 2	3,0	20,9	2,1	26,0
	% 3	4,8	33,0	3,3	41,1

Poznámka: % 1 je vypočítané z celkovej výmery lesných pozemkov PSBU v LHC Vysoké Tatry (2 113 ha), % 2 z celkovej výmery príslušnej NPR, % 3 z výmery všetkých lesných porastov vo vlastníctve PSBU (3 970 ha).

Tabuľka 7 Dlhodobé ciele a hlavné smery starostlivosti o ekologicko-funkčné priestory (EFP) zóny A TANAPu podľa Programu starostlivosti o TANAP do roku 2000 z roku 1991

EFP	Dlhodobé ciele	Hlavné smery starostlivosti
A2: kosodrevinové spoločenstvá vylúčené z návštevnosti	Zachovať hlavné ekologické väzby, vrátiť funkčnú spôsobilosť kosodrevinovým porastom ich rekonštrukciou.	Rekonštruovať stupeň kosodreviny. Protierózne a protilavínové opatrenia, starostlivosť o výsadby. Po zrušení chodníkov asanovať prírodné prostredie.
A3: vysokohorské smrečiny vylúčené z návštevnosti	Zachovať autoregulačné prírodné procesy a ekologické väzby. Posilňovať stabilitu a funkčnú spôsobilosť lesných porastov.	Obnoviť lesné porasty na hornej hranici lesa, časť plochy nechať na prirodzenú sukcesiu. Protilavínové a protierózne opatrenia – výberové. Starostlivosť o výsadby. Po zrušení turistických chodníkov asanovať prostredie.
A4: horské zmiešané lesy	Zachovať vo forme štátnych prírodných rezervácií.	Podľa štatútov a osobitných režimov ochrany jednotlivých štátnych prírodných rezervácií.
A6: kosodrevinové spoločenstvá	Zachovať a obnoviť funkčnú spôsobilosť kosodrevinových porastov.	V zásade vylúčiť pastvu. Rekonštruovať porasty kosodreviny. Starostlivosť o výsadby.
A7: vysokohorské smrečiny	Zachovať a posilniť autoregulačné procesy v lesných ekosystémoch. Posilňovať stabilitu porastov.	Rekonštruovať hornú hranicu lesa, starostlivosť o výsadby. Usmernená turistika v súlade s únosnosťou prostredia. Vylúčiť pastvu na sekundárnych holiach. Nerozširovať lyžiarske zjazdovky. Polomy a vývraty neodstraňovať.

Zásadnejší zlom v udeľovaní výnimiek zo zákona nastal v roku 1995 po rozdelení kompetencií z pôvodnej Správy TANAPu na Štátne lesy TANAPu v Tatranskej Lomnici v rezorte pôdohospodárstva a novú Správu TANAPu v Tatranskej Štrbe v rezorte životného prostredia. Vznikli spory, ktoré v konečnom dôsledku vyústili k nesúhlasným stanoviskám všetkých vlastníkov neštátnych lesov, ako aj správcu štátnych pozemkov v TANAPE k návrhu novej zonácie tohto územia v rámci príprav nového programu starostlivosti o TANAP na ďalšie desaťročie.

Je nesporné, že k ďalšiemu, veľmi konfliktnému vývoju s podporou ústredného orgánu životného prostredia – MŽP SR, prispelo najmä vtedajšie vedenie Správy TANAPu, ktoré pri príprave nových verzií programu starostlivosti o TANAP nepreukázalo poctivú snahu akceptovať požiadavky ľudí, ktorí v tomto regióne žijú. Nepochopilo, že bez podpory rozhodujúcich a zodpovedných subjektov, najmä vlastníkov a správcov pozemkov nemôže národný park fungovať. Do dovedajších, od vzniku TANAPu krehkých vzťahov, zasialo ďalšiu nedôveru až nevráživosť domáceho obyvateľstva k národnému parku.

Nezhody v názoroch na ďalšie využívanie lesných pozemkov a starostlivosť o lesné porasty sa v plnej miere obnažili pri schvaľovaní návrhov chránených vtáčích území, najmä však území európskeho významu (biotopov) v rámci NATURA 2000, ktoré po schválení výnosu MŽP SR č.3/2004-5.1 zo dňa 14. 7. 2004 o vydaní národného zoznamu území európskeho významu boli až do roku 2008 najväčšou oporou orgánov štátnej ochrany prírody pri zamietavých rozhodnutiach v žiadostiach o výnimku zo zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. V plnej šírke tento dokument využili najmä po veľkej veternej kalamite v roku 2004, počas ktorej boli značne postihnuté aj lesné porasty PSBU Východná (tab. 8).

Tabuľka 8 Výmera postihnutej oblasti podľa vlastníkov a zón totálneho rozvratu (ZTR) a sporadického výskytu vývrátov a zlomov (ZSV) na základe situačnej mapy ŠL TANAPu

Vlastník	ZTR		ZSV		Spolu	
	ha	%	ha	%	ha	%
Štátne lesy	5 415,29	58,96	1 758,74	51,16	7 174,03	56,83
PSBU Východná	335,29	3,65	290,54	8,45	625,83	4,96
PSBU Važec	265,94	2,90	180,48	5,25	446,42	3,54
PSBU Štrba	309,77	3,37	308,30	8,97	618,07	4,90
PSBU Mengusovce	33,41	0,36	108,20	3,15	141,61	1,12
PSBU Štôla	43,36	0,47	42,31	1,23	85,67	0,68
PSBU Gerlachov	431,03	4,69	17,44	0,51	448,47	3,55
PSBU Batizovce	278,23	3,03	95,06	2,77	373,29	2,96
PSBU Malý Slavkov	19,99	0,22	9,36	0,27	29,35	0,23
Malý Slavkov a.s.	29,29	0,32	0,00	0,00	29,29	0,23
Mesto Poprad	0,00	0,00	1,41	0,04	1,41	0,01
Mesto Kežmarok	1 303,76	14,19	259,23	7,54	1 562,99	12,38
Mesto Sp. Belá	408,10	4,44	175,58	5,11	583,68	4,62
Súkr. maj. Ždiar	0,00	0,00	2,28	0,07	2,28	0,02
Iné fyzické osoby	253,66	2,76	173,21	5,04	426,87	3,38
Cirkev	58,11	0,63	15,45	0,45	73,56	0,58
Spolu	9 185,23	100,00	3 437,59	100,00	12 622,82	100,00

Vedenie Správy TANAPu, vtedy už s výdatnou podporou mimovládnych organizácií od svojich postojov neustúpilo, a najmä v Tichej doline sa rôznymi obštrukciami usilovalo zabrániť udeleniu výnimky na spracovanie okolo 6 700 m³ padnutého dreva. V rozhodnutiach orgánov štátnej ochrany prírody, ako hlavný argument zamietnutia žiadosti o výnimku sa uvádzalo, že spracovaním kalamitného dreva sa naruší priaznivý stav biotopu európskeho významu. V odvolaniach PSBU bola márna argumentácia, že zaradenie viacerých postihnutých lesných porastov k biotopom európskeho významu je omyl ich navrhovateľa, a že naopak, spracovaním kalamitného dreva sa v nich zlepšil priaznivý stav a potenciálne i stav okolitých biotopov v súvislosti s hroziacou podkôrníkovou kalamitou.

Kladnej odozvy sa PSBU Východná nedočkalo ani neskôr, keď požadovalo spracovať aspoň 12 % kalamitného dreva v porastoch na dne doliny, blízko spevnenej odvoznej cesty. Drevo postupne strácalo na kvalite, v dôsledku čoho bolo PSBU prinútené súhlasiť s bezzásahovosťou za podmienky vyplatenia finančnej ujmy štátom. Pre osud celej okolitej lesnej krajiny je však v tejto súvislosti oveľa podstatnejšie, že spolu s nespracovaným drevom na susedných pozemkoch ŠL TANAPu sa táto oblasť stala zdrojom premnoženia podkôrneho hmyzu v rozsahu, aký v tejto oblasti lesnícke archívy ešte nezaznamenali.

Do ďalšieho decénia platnosti LHP vstúpilo PSBU Východná s novými faktami a ťažkými úlohami (tab. 9).

Podľa nového LHP vyše 40 % lesných pozemkov PSBU obce Východná, z toho takmer 1 500 ha lesných porastov (189 ha kategórie H a 1 309 ha kategórie O) je naďalej súčasťou NPR Tichá, Važecká a Furkotská dolina, na ktoré sa vzťahuje 5. stupeň ochrany prírody. Hoci do začiatku platnosti tohto LHP neexistovala v LHC Vysoké Tatry kategória hospodárskych lesov (existovali len lesy osobitného určenia a lesy ochranné), v roku 2007 lesy osobitného určenia zanikli. Vznikla paradoxná situácia, keď aj do NPR je dnes začlenené približne 190 ha hospodárskych lesov. Okrem nich, v záujme nadviazať na osobitný spôsob obhospodarovania lesov v TANAPe predstavenstvo PSBU požiadalo Krajský lesný úrad v Žiline o prekategORIZOVANIE aj ďalších lesných porastov z kategórie hospodárskych lesov do kategórie lesov účelových na výmere 716 ha. Žiaľ, úrad tejto žiadosti zatiaľ nevyhovel.

Tabuľka 9 Vybraté sumárne ukazovatele o lesných porastoch a predpisoch LHP v LHC Račkova a Vysoké Tatry (podľa LHP 2007–2016)

Ukazovateľ		LHC Račkova			LHC Vysoké Tatry		
		Kategória		Spolu	Kategória		Spolu
		H	O		H	O	
Výmera v ha		425	779	1 204	564	1 240	1 804
Zásoba	ihličn.	131 211	83 613	214 824	155 109	172 219	327 328
	listn.	9	2 042	2 051	82	651	733
	spolu	131 220	85 655	216 875	155 191	172 870	328 061
Priem. zásoba v m ³ na ha		309	110	180	275	139	182
Ťažba celkom v m ³		38 946	1 454	40 400	26 854	5 555	32 409
Z toho ležanina v m ³		180	20	200	1 714	3 970	5 684
Ťažba obnovná v m ³		36 806	1 210	38 016	25 254	5 255	30 509
Ťažba vých. nad 50 r. v m ³		2 140	244	2384	1600	300	1 900
Prebierk. pl. v ha		95,0	15,7	110,7	57,2	10,2	67,4
Ťažba vých. do 50 r. v m ³		1 602	160	1762	1430	300	1 730
Prebierk. pl. do 50 r. v ha		69,7	9,5	79,2	46,7	10,2	56,9
Zalesňovanie celkom v ha		84,3	7,1	91,4	121,1	156,3	277,4
Z toho prirodz. zml. v ha		40,6	1,8	42,4	27,3	47,4	74,7
Prerezávky v ha		50,1	0,4	50,5	9,3	—	9,3

Podľa bilancie muselo PSBU v roku 2008 vyťažiť takmer 27 tisíc m³, v prevažnej miere kalamitného dreva, z toho 18 % z veternej kalamity a 82 % z kalamity podkôrnikovej, ktorá sa tunajším hospodárom už vymkla z rúk. Hlavne v oblastiach susediacich s NPR Tichá dolina ju už nedokážu zastaviť, ba čo i len evidovať ďalšie porasty napadnuté podkôrným hmyzom. Podobná situácia vznikla aj v porastoch susediacich s NPR Važecká dolina, v ktorej rovnako ako v NPR Tichá dolina sa z dôvodu ochrany prírody ponechala veľká časť kalamitného dreva z roku 2004 nespracovaná. Za dva roky platnosti LHP (2007–2008) naplnilo PSBU predpísaný objem ťažby na decénium na 51 %. K 306 hektárom holín z veternej kalamity v roku 2004 mu každoročne pribúda okolo 50 hektárov nových holín. Narastá objem zalesňovania. V okolí obnovených plôch vznikajú nové kalamitné situácie, takže práca vložená do obnovy sa znehodnocuje. Na jar v roku 2007 obnovené porasty pod Cestou Slobody pri tzv. Kolieskovej, intenzívne využívanej ceste turistami neobišiel ani požiar, ktorý sa v dôsledku nahromadenia suchých zvyškov dreva rýchlo rozšíril na výmere niekoľkých hektárov.

Záver

Podielníci, ani funkcionári PSBU Východná nemali možnosť ovplyvniť ochranársku legislatívu od vzniku TANAPu dodnes. Neboli oboznámení s dôsledkami ochranárskych podmienok pred vyhlásením ŠPR v roku 1991 ani s dôsledkami pred ich preradením do NPR v roku 1994. Štátna moc všetky tieto akty urobila bez nich, bez ich súhlasu. Je pritom potrebné povedať, že aj neštátni vlastníci lesov chápu potrebu starať sa o prírodu a ochraňovať ju. Súhlasia aj so zachovaním tzv. bezzásahových území. Otázku kladú iba v súvislosti s ich výmerou a v súvislosti s ich lokalizáciou. Nestotožňujú sa s tvrdohlavým rozširovaním ich výmery do dávno využívaných a silne premenených oblastí, akou je napr. spodná časť Tichej doliny, dodnes poznamenananej zreteľnými stopami o jej využívaní pastiermi ešte v nedávnej minulosti, či vo forme enkláv po bývalých pasienkoch a košariskách alebo ťažšie „zahojiteľných“ fenoménov, akými sú napr. sekundárne lavínové žľaby, pretrvávajúce pôdno-deštrukčné procesy na miestach s vypálenou kosodrevinou alebo rozsiahle výmery sukcesných štádií prípravného lesa na miestach niekdajších holorubov.

Náhrada majetkovej ujmy je chabou náplastou za straty a škody, ktoré musia podielníci PSBU Východná po rozhodnutiach úradov ŠOP po veľkej veternej kalamite v novembri 2004 znášať preto, že štátna ochrana prírody po roku 2005 opustila osvedčené spôsoby starostlivosti o lesy a podľahla trendom, ktoré v stredoeurópskych podmienkach, ani v TANAPe nemajú opodstatnenie. Po týchto rozhodnutiach totiž nestrácame iba veľakrát kvalitné a ľahko prístupné drevo, ale aj ďalšie, finančne ťažko vyčísliteľné hospodárske výnosy a ďalšie environmentálne úžitky z okolitých lesných porastov napadnutých podkôrným hmyzom.

Náš postoj vo vzťahu k majetku PSBU, ako súčasť siete chránených území Slovenska sme už viackrát verejne prezentovali, najobsiahlejšie v reakcii na pôsobenie niektorých slovenských environmentálnych zoskupení. Odmietli sme v nich extrémizmus v ekologickom hnutí, ktorý sa konaním niektorých súčasných environmentálnych aktivistov prejavil napr. snahou vytvoriť v Tichej a Kôprovej doline UCHO (územie chránené občanmi),

pričom nás – občanov a súčasne vlastníkov časti tohto územia vylúčili z rozhodovania o jeho ďalšom osude. Dnes už len s poľutovaním môžeme konštatovať, že inplantácia tohto extrémneho prúdu do konania odborných organizácií a orgánov slovenskej štátnej ochrany prírody je jednou z najväčších chýb, ktorých sa Štátna ochrana prírody SR v ostatných rokoch dopustila.

Nazdávame sa, že nekompromisnosť, nezmieriteľnosť až bezohľadnosť na záujmy neštátnych vlastníkov v ochrane slovenskej prírody nie je optimálnou cestou. Napokon, dnes vyúsťuje do slepej uličky, na začiatku ktorej boli ťažko akceptovateľné modely ochrany prírody z ďalekého, fyzicko-geograficky i socio-ekonomicky neporovnateľného zahraničia, bez zohľadnenia historického vývoja, reálneho prírodoochranného potenciálu a bez vidiny časovo ohraničeného konca „samovývoja“, v tatranskej oblasti, väčšinou silne premenenej krajiny.

Dnes ešte sotva dokážeme predvídať všetky dôsledky politiky štátnej ochrany prírody Slovenska po roku 1989. Predvídať sa totiž dá len to, čo je, čo sa deje (napr. pandemický rozpad tatranských lesov po veternej kalamite v roku 2004). O následných dôsledkoch, ktoré z toho vplynú ešte nikto z nás nemá jasné predstavy, pričom čoraz nástojčivejšie sa vnucuje myšlienka, že ochrana prírody postavená na bezbrehom násilí na vlastníkoch lesných pozemkov, ktorá v histórii TANAPu bola vždy iba vyjadrením veľkej skupiny ľudí prisvojujúcej si vo svojich tvrdeniach absolútnu pravdivosť, nevedie k želanému priaznivému stavu prírody a krajiny tatranskej oblasti.

Literatúra

HARVAN Š., 1970: Ochrannárska činnosť v Tatranskom národnom parku od jeho vzniku do roku 1968. Zborník prác o TANAP-e, č. 12, s. 385–431.

KOREŇ M., 2002: Vývoj a súčasné problémy územnej ochrany Tatranského národného parku. Štúdie o TANAPe, 38(5), s. 5–53.

KOREŇ M., FLEISCHER P., FERENČÍK J., 2008: Fakty o Tatranskom národnom parku. Lesnícká práce, č. 6, s. 16–18.

KOREŇ M., SPITZKOPF P., 2008: História Tatranského národného parku do veľkej veternej kalamity v novembri 2004. In Šesťdesiat rokov Tatranského národného parku. Materiály ku Konferencii k 60. výročiu vyhlásenia TANAP-u, s. 5–57.

RATKOŠ P., 1972: Zo starších dejín obce. In Východná 1269–1969. Martin, Osveta, s. 60–127.

SVOBODA P., 1940: Osudy lesov Liptovských hôľ. Praha. Carpatica I, zv. 2, rad B, č. 7, s. 119–228.

URAM - PODTATRANSKÝ R., 1907: Príčiny sťahovania sa nášho ľudu z Liptova. Časopis MSS 10, č. 3–4, s. 35–37, 52–53.

Adresy autorov:

Ing. Milan KOREŇ, CSc.

Biely Váh 871, 032 32 Východná